

JAUME GUILLAMET

L'APARICIÓ DE LA INFORMACIÓ POLÍTICA A LA CATALUNYA DEL SEGLE XIX

L'aparició de la informació política marca un moment decisiu de l'evolució històrica de la premsa. La possibilitat real de la informació política depèn de l'existència de règims constitucionals i del ple exercici de la llibertat de premsa, conjunció de factors que a Espanya es produeix per primera vegada durant el període de la regència d'Espartero, els anys 1841-1843. L'aparició de la informació política és l'oportunitat, a més, per a generar una nova dinàmica d'actituds i recursos, que impulsa un desenvolupament més fort de les tècniques i dels gèneres, al llarg de la segona meitat del segle XIX. Aquest treball avança alguns aspectes de l'obra *La formació de la premsa moderna. Periodisme informatiu, polític i cultural de la Barcelona progressista (1841-1843)* de propera publicació.

Els models periodístics vigents a mitjans del XIX estan subjectes a la doble limitació de no poder informar amb amplitud ni puntualitat dels fets del país i del món i de no considerar com a objecte d'informació estricta els fets del seu àmbit local immediat. Les notícies de fora d'Espanya arriben amb retard i s'han de treure dels diaris i periòdics principals d'altres països que arriben amb el retard propi del correu d'una setmana i de més.

Els fets que s'esdevenen a Barcelona i altres ciutats catalanes no són recollits sistemàticament, llevat que tinguin una certa importància política o una repercussió social. Es suposa que els fets de la vida quotidiana ja són coneguts normalment pel públic. Es pot donar el cas d'articles commemoratius de fets passats, on el detall d'aquests no són ni tan sols apuntats. Barcelona l'any 1843 encara és una ciutat emmurallada que tot just depassa els 100.000 habitants i les principals ciutats de Catalunya de l'època no arriben generalment als 15.000 habitants, ciutats una i altres on la informació quotidiana és coneguda i transmesa oralment.

En l'origen, la premsa informativa duia al públic les notícies del món. Aquesta és la tradició que s'havia transmès fins a mitjans del XIX, per mitjà del ja mig centenari "Diario de Barcelona de Avisos y Noticias". Notícies del món, militars, polítiques i econòmiques, i avisos d'interès local, preferentment oficial i mercantil. Els noms de les seccions revelen clarament aquesta tradició: "Crónica estrangera", "Crónica nacional", "Crónica oficial", "Avisos particulares", "Parte mercantil", etcètera. La incorporació per part dels diaris del XIX de la tradició cultural de la premsa il·lustrada del XVIII a la tradició gasetera dels avisos i notícies es fa per mitjà del "folletín" i les obres per entregues.

En les guerres amb França de final del XVIII i primers del XIX, especialment en ocasió de l'anomenada Guerra de la Independència o Guerra del Francès, la premsa esdevé instrument polític a una i altra banda del front. El fenomen es repeteix i s'intensifica durant la primera guerra carlina. La nova politització de la premsa en els períodes constitucionals, en especial després de 1837, té un caràcter diferent, d'expressió del pluralisme intern del sistema polític.

Els partits polítics incipients troben en diaris i periòdics la seva millor arma de propaganda i de dialèctica. Els partits més importants, però, no fan periòdics de propaganda sinó que incorporen la política al contingut propi dels periòdics d'informació. Progressistes i moderats, a Barcelona, fan diaris amb pretensió de plena normalitat social. El progressista "El Constitucional" i la línia moderada formada per la successió d'"El Nacional" - "El Liberal Barcelonés" - "El Imparcial" no són diaris polítics sinó diaris amb política que competeixen amb el "Diario de Barcelona de Avisos y Noticias", que no la incorpora. Els partits aspiren a fer els diaris de referència bàsica.

El model de diari informatiu es veu enriquit i potenciat amb la incorporació de la política. De fet, el model de diari informatiu

només resulta complet quan pot incorporar la informació i el tractament de la política. L'adopció d'una línia política pròpia no és cap novetat sinó pel que fa a la diversificació i al pluralisme amb què es produeix sota el règim constitucional.

La incorporació dels continguts polítics en un règim de llibertat d'impreses dona a la funció informativa dels diaris i periòdics la seva plenitud periòdica i genera noves necessitats tècniques i organitzatives, trenca la rutina establerta dels diaris tradicionals d'avisos i notícies. La vivacitat, la fluïdesa i la intensitat de la vida política espanyola sota la regència d'Espartero dona una gran embranzida a la premsa periòdica d'informació, no tan sols per l'augment i la diversitat de publicacions, sinó també per les necessitats informatives que genera i les seves repercussions tècniques i organitzatives.

En aquestes circumstàncies, la incorporació de continguts polítics significa, en primer lloc, el primer desenvolupament dels gèneres d'opinió, encara que sense destriar el que més tard seria l'editorial de l'article de fons. L'estil de redacció dels articles de fons potser és deutor de la dialèctica i l'oratòria política de l'època, però apunta i assaja fórmules pròpies de redacció, d'estil i d'enfocament. És d'especial interès l'estudi de l'argumentació reiteradament exposada sobre la pròpia posició dels periòdics i dels seus redactors en la dialèctica i la polèmica sobre qüestions polítiques.

Els anys 1841-1843, els redactors dels articles polítics denoten una clara preocupació d'afirmar la seva legitimitat en la intervenció política des de la premsa, així com en el seu dret i la seva credibilitat a emetre les opinions, alhora que procuren desdibuixar la seva participació en les estratègies dels partits. En aquest aspecte també hi ha una clara vigilància de l'estil ètic i polític, tot denunciant els diaris i periòdics que a parer del criteri dominant tendien a ultrapassar els límits de la correcció i d'allò que no es podia considerar lícit o acceptable.

En aquest sentit, "El Papagayo", monarquia cristí o moderat, va ser objecte de fortes crítiques d'altres diaris, principalment d'"El Constitucional", òrgan dels progressistes, per considerar que s'hi exercia la crítica i la sàtira més enllà d'allò que el bon gust i el respecte bàsic de les persones i les institucions accepten. És significativa la nota d'interpretació de la llibertat d'impreses publicada al primer número del diari "La Prosperidad", continuador matisat i seriós d'"El Papagayo", el dia 27 de maig de 1843:

"Los redactores de "La Prosperidad" entendemos que esta garantía nos autoriza para denunciar abusos, promover la prosperidad del

país con la publicación de todo cuanto pueda ser útil, atacar los actos de todos los funcionarios sin distinción y entrar en la discusión de todos los negocios públicos respetando el sagrado de la vida privada, sin atacar a las personas ni sus imperfecciones físicas o morales.”

Tant Seoane (1) com Gómez Aparicio (2) han anotat en els seus treballs sobre la història del periodisme espanyol la radicalitat i la incisivitat de la crítica política periodística durant el període 1841-1843 a Espanya, com ja s'ha vist en el capítol anterior. També un autor del Vuitcents català, Josep Pella i Forgas (3), s'hi ha referit, dolent-se d'un abús excessiu de la llibertat d'impremta. Pella i Forgas, primer historiador del Periodisme català, considera el període de la primera guerra carlina i el posterior de la regència d'Espartero com la tercera i definitiva fase de sorgiment del periodisme polític.

Sorgida durant la Guerra del Francès o de la Independència, la premsa política a un i altre bàndol —periòdics afrancesats a Barcelona i Girona sota l'ocupació, periòdics resistents a ciutats no ocupades com Vic i Berga—, reapareguda ja com a premsa liberal i premsa absolutista durant el trienni constitucional, Pella i Forgas veu com després de l'anomenada dècada ominosa “ja las llargas tiradas de versos se'n van per a fer lloc en les planas dels diaris a las novas militares y políticas y las ordes y contraordes, y a tot lo moviment de cambis y novetats en que ‘ls pronunciaments y la guerra civil traquetejaven fins a desllorigar la nació”.

Pella i Forgas, que va enfocar el seu breu tractat d'història del periodisme català amb una certa atenció a l'evolució de les funcions informatives i de les tècniques de redacció,— que és absent en els autors catalans posteriors, més atents a la cronologia i a la identitat de les capçaleres, així com al seu paper polític i cultural i a l'ús de la llengua catalana,— considerava que en els anys 30 i 40 del segle XIX, “... 'ls diaris de Catalunya varen atenyer llavors tant alt punt de perfecció y ferma y estesa convicció de molts altres que en temps posteriors y fins contemporanis han sortit al públich”.

Pella i Forgas considerava, l'any 1879 quan va publicar el seu tractat, que amb la incorporació del tema polític a les pàgines de periòdics s'havia produït el complement necessari a l'evolució que a finals del XVIII havien completat els diaris: “Y prengué llavors tres condicions lo periòdich, ço és: la primera que isqué cada dia, la segona que fou anunciador, y la tercera que s'tornà literari, instructiu i despuntà ab ganes de esser burlador y critiquejador de vicis y viatges”. I parlant de la Guerra de la Independència, afegiria:

“Llavors comensa pel periodisme la época de son complement puix que ja fou polítich”.

La gran novetat que el prohoms del catalanisme vuitcentista, desdoblant momentàniament d'historiador del periodisme català, el primer, veia en el tercer moment del periodisme polític era justament la substitució dels versos per les notícies polítiques i militars del mateix país, ja que no les de fora com sempre hi havia hagut.

Sota la regència d'Espartero, la preocupació per l'abús de la llibertat d'impreses assenyalat per diversos autors en l'aspecte de l'opinió i de la sàtira distreu l'atenció, potser, sobre l'abast de la renovació que es comença a produir en el terreny de la informació. Es produeix, de fet, el naixement de la informació política en el sentit modern, no encara en els gèneres periodístics que la caracteritzaran més tard, però sí en la demanda, en l'interès principal, en l'extensió, en la varietat i en l'afany de puntualitat.

La puntualitat informativa s'ha de mesurar segons els mitjans de l'època, però el fet que els diaris de Barcelona publiquin amb un termini d'una setmana la transcripció dels debats parlamentaris al Congrés i al Senat és una novetat informativa de gran importància. Més que en cap altra època anterior, la vida política espanyola té un protagonisme i una transparència parlamentària de primer ordre durant la regència d'Espartero.

La manca d'elaboració periodística d'aquesta informació és un fet normal a l'època. Normal tant per la incipient adopció de normes de tècnica redaccional, com pel fet que la transcripció permet oferir al lector interessat la informació més detallada i literal, la més interessant, doncs.

La informació política es presenta, doncs, en aquestes varietats de pregèneres o fórmules redaccionals: transcripcions - informació, notes pròpies amb comentari, notícies tretes de diaris, notícies curtes d'abast, notes oficials, articles de fons, comunicats i “remitidos” o articles i textos enviats per persones alienes als periòdics.

Hi ha un segon centre d'atenció informativa en el camp polític, no pas menys transcendent que l'activitat del Govern i del parlament i sense comptar les notícies i rumors de conspiracions polítiques i militars que no deixen d'estar presents permanentment a les pàgines dels diaris, ja sigui recollits d'altres, ja sigui per comunicacions de corresponents.

Aquest segon centre d'atenció informativa són les activitats delictives de les partides armades de bandolers, penyora i residu de la primera guerra carlina, particularment a les zones pirinenques i

prepirinenques de Vic, Olot i Girona amb el "cabecilla" Felip. Gran part de les notícies, sovint comentades com a precedent de les cròniques, que envien esporàdicament diversos corresponsals des de municipis i ciutats de Catalunya als diaris de Barcelona, fan referència a actes de bandidatges de les partides o a actes de repressió de l'Exèrcit.

Els corresponsals, no sempre identificats, són presents també a la premsa que segueix el general Prim en la repressió de la Jamància el segon semestre de 1843. Les notes informatives que publiquen aquests diaris donen constància tant de la forma d'obtenir determinades informacions com, de manera indirecta, de les hores de tancament de les edicions. "La Verdad", des de Gràcia, informa en alguns casos de detalls aportats per persones que han pogut sortir de Barcelona burlant la vigilància de les muralles o de missatges rebuts de persones que continuen a l'interior. En altres casos, s'informa d'enfrontaments o de moviments armats que s'han pogut sentir o endevinar des de la distància, o de les canonades sentides a determinada hora o vistes en l'esplendor de la nit. En un cas concret es donen tres notes successives, a la secció final d'última hora, datades a les 9, les 10 i les 11 de la nit, darrera hora disponible aquesta abans de tancar l'edició.

Els canvis informatius del període 1841-1843 a la premsa de Barcelona es produeixen malgrat la manca de recursos tècnics i organitzatius apropiats a les noves necessitats i que seran realitat en anys posteriors. Els redactors supleixen la manca de serveis regulars d'agència amb el buidat sistemàtic dels principals diaris i revistes de Madrid, de les principals ciutats espanyoles i de les principals capitals europees. El moviment gairebé permanent i en tot cas alternatiu d'emigrats polítics espanyols cap a França i Anglaterra, derivat de la inestabilitat del sistema polític, contribueix a accentuar la fluidesa d'informacions i intercanvis. Els moviments conspiratius de militars i polítics congrien l'atenció i el temor de partidaris i de contraris i es plasmen sovint en informacions falses, rèpliques i polèmiques entre diaris oposats.

Referències bibliogràfiques

- (1) Seoane, Maria Cruz *Historia del periodismo en España. Siglo XIX*, vol. II, Alianza Editorial, Madrid 1983.
- (2) Gómez Aparicio, Pedro: *Historia del Periodismo Español*, vol I, Editora Nacional, Madrid, 1967.
- (3) Pella i Forgas, Josep: "Periodisme, estudis històrics del de Catalunya" Suplement a "La Renaixensa" Barcelona, 1879.